

EuropaSecura 2020

Bezpečnostní analýza

Írán

Jihočeský kraj

Gymnázium Vítězslava Nováka v Jindřichově Hradci

Aleš Hrbek, Šimon Ježek, Denis Pauk

27. 4. 2020

Obsah

1. Úvod	2
2. Historické pozadí	2
a. Persie od konce 18. Století	2
b. Moderní Írán	2
c. Po islámské revoluci	3
3. Současnost.....	3
a. Po roce 2000	3
b. Jaderný program.....	4
4. Možnosti dalšího vývoje	4
5. Jak by se měla zachovat EU a NATO?	6
a. Donucení Íránu k jednání	6
b. Dnešní americká situace	6
c. Evropská unie sama?	7
d. Úloha NATO	7
6. Závěr	7
7. Zdroje	9
8. Reflexe zdrojů	9

1. Úvod

V této práci stručněji rozebereme bezpečnostní situaci Íránu, jeho roli v rámci Středního východu i celého světa. Íránská islámská republika stojí na západní pomyslné *ose zla*. Je o ní slyšet v médiích především kvůli jejímu jadernému programu a silnému prosazování vlastních zájmů na poli blízkovýchodních konfliktů. V roce 2015 po podepsání dohody o íránském jaderném programu se zdálo, že nastupuje období pozvolného oteplování vztahu Íránu a západních mocností. Nicméně zanedlouho proběhla v Bílém domě změna. Nový prezident Donald J. Trump, který je známý svými protiíránskými názory, dohodu roku 2017 vypověděl. Dohoda sice platila nadále i bez USA, ale kýžený cíl - omezení jaderného programu Íránu - nepřinesla, naopak. V lednu 2020 Írán oznámil, že od ní odstupuje (1). Jak tato sestupná tendence vztahů Západu s Íránem ovlivní Evropskou unii a Spojené státy?

2. Historické pozadí

2.1. Persie od konce 18. Století

Důležitým hráčem na poli mezinárodní politiky se stal Írán již na konci 18. století. O vliv na tehdejší Persii spolu začaly soupeřit tehdejší světové mocnosti - zprvu Francie za Napoleona, později Britské impérium nebo carské Rusko.

2.2. Moderní Írán

Moderní Írán vznikl koncem vlády šáhů z rodu Kádžárovců a nástupem šáha Rézy Pahlaviho roku 1925 (2). Nový šáh Persii přejmenoval na Írán a dal se do dohánění zaostalosti vůči Západu, především modernizací infrastruktury, průmyslu a školství. Réza šáh Pahlaví se v době počátku II. světové války sblížoval s nacistickým Německem, což podrylo důvěru spojenců. 24. 8. 1941 proběhlo

obsazení Íránu armádami Velké Británie a Sovětského svazu pro účel ochrany vlastních zájmů v regionu. Réza šáh Pahlaví byl odstraněn z trůnu a na jeho místo okupanti dosadili jeho syna Mohameda Rézu Pahlavího.

Po II. světové válce byl Írán ve sféře vlivu západních mocností, hlavně Spojených států, a neměl moc prostoru na vlastní politiku. Přesto, nebo možná právě proto, jeho regionální vliv značně narostl. Írán měl tehdy dobré vztahy s konzervativními režimy Orientu (Saúdskou Arábií a dalšími), s Izraelem, Západem, ale i Východem. Hůře vycházel se svým sousedem - Irákem. Tehdy, ostatně jako dnes, se Írán považoval za regionální mocnost vzhledem k velikosti, síle armády nebo kulturní jedinečnosti dané odlišností šiitských Peršanů od sunnitských Arabů.

2.3. Po islámské revoluci

V roce 1979 proběhla v Íránu islámská revoluce a Mohamed Réza šáh Pahlaví byl sesazen. Moci se chopili duchovní v čele s ajatolláhem Chomejním, nastala konzervativní šiitská teokracie. Tehdy význam Íránu celkově narostl, protože hrozilo rozšíření islámské revoluce i do dalších států Středního východu. Irák se tímto trendem cítil do té míry ohrožen, že jeho diktátor Saddám Husajn zahájil válku proti Íránu. Právě prudkým zhoršením vztahů s Irákem získal Írán nového spojence - Sýrii (rivala Iráku). Vzhledem ke skutečnosti, že osm let trvající válka vyčerpávala obě strany, změnil Írán svou politiku. Opustila jej revoluční nálada a stát se začal realisticky upřednostňovat vlastní zájmy.

Po invazi do Kuvajtu, kterou roku 1991 provedl irácký diktátor Saddám Husajn, se Írán přidal mezi státy Arabské ligy, které iráckou agresi odsoudily. Tak se oteplily vztahy mezi Íránem a Arabskými státy, což mělo za důsledek obnovu diplomatických styků po dlouhých dvanácti letech. Válka s Irákem zemi velice poškodila a vedla k oslabení (3). Právě v tomto období nepodniká Írán žádné akce k prosazení vlastních zájmů v regionu, ale věnuje se vlastním problémům.

3. Současnost

3.a - Po roce 2000

Po přelomu tisíciletí nastaly dvě velké změny, které umocnily význam Íránu jako regionální mocnosti. Roku 2001 padl Tálibán v Afghánistánu a o dva roky později Saddám Husajn, dva největší

nepřátelé Íránu v regionu. V Iráku pak vzešla nová vláda, šíitská oproti svrženému sunnitskému Husajnovi. Írán tak získal výborné pole působnosti pro prosazování vlastních bezpečnostních a hospodářských zájmů.

Velkým spojencem mu v současnosti je právě Irák s šíitskou vládou. Dále potom také teroristické organizace Hamás (Palestina) a Hizballáh (Libanon), které Írán finančně podporuje, a např. skrze milice Hizballáhu prosazuje své zájmy v syrské válce.

3.b - Jaderný program

Írán se ve svém regionu cítí být ohrožen svými konkurenty (4), především potom Izraelem a jeho spojencem - USA. Indií. Aby se jim vyrovnal ve vojenské síle, vyvíjí tajně jaderné zbraně. Tato informace se poprvé objevila roku 2002. Od té doby dodnes právě kvůli svému programu terčem kritiky vlád západních států a mezinárodního společenství. Rada bezpečnosti OSN vydávala roku 2006 několik rezolucí (č. 1737, č. 1747, č. 1803, č. 1929), kterými chtěla Írán přinutit, aby přestal s obohacováním uranu pro účel výroby jaderných hlavic. Tyto rezoluce obsahovaly i doporučená opatření (sankce) pro ostatní státy, která měla iránskou vládu donutit podřídit se daným rezolucím (5.).

Ovšem Írán se rezolucemi neřídil a silně zatížen sankcemi postupoval dále ve svém jaderném programu. Nevýhodnou situaci se společenství šesti světových mocností (USA, Německo, Rusko, Velká Británie, Francie a Čína) snažilo s vládou Íránu řešit u diplomatického stolu. 14. července 2015 podepsali zúčastnění zástupci jmenovaných států dohodu, která zavazovala Írán především k mírovému účelu jeho jaderného programu. Stát Izrael se ozýval hlasitě proti. Na začátku roku 2016 byla uvolněna většina sankcí, právě v souvislosti s uzavřenou dohodou (6).

Na podzim 2016 uspěl v prezidentských volbách ve Spojených státech republikánský kandidát Donald Trump, který již v kampani dohodu mocností s Íránem kritizoval, neboť tvrdil, že je nevýhodná. Prezident Trump 8. května roku 2018 zrušil americký podpis na dohodě a USA tak vystoupily.

Přestože dohoda i nadále de iure platila, množily se případy jejího porušení ze strany Íránu a docházelo k dalšímu vyhrocování vztahů (7). Vrchol napětí nastal na začátku roku 2020, kdy americká raketa zabila v Bagdádu iránské generála Káséma Sulejmáního. Írán dohodu o svém jaderném programu podepsanou roku 2015 vypověděl 6.1. 2020.

4. Možnosti dalšího vývoje

Budoucí postup USA a Íránu je v této neklidné situaci poměrně těžko předvídatelný. Můžeme pouze odhadovat kroky obou zemí. Jednou z možností je, že USA budou stále držet sankce uvalené na Írán. Ty jsou pro něj značně ničivé, především pro jeho ekonomiku. Pravděpodobně bude docházet ke konfliktům mezi skupinami jednajícími v zájmu Íránu a americkými vojáky. Ne vždy jsou tyto subjekty vzájemnými nepřáteli, protože někdy spolu dochází k vzájemné spolupráci (8). K mnoha ozbrojeným konfliktům dochází na území států Sýrie, Iráku a ostatních států blízkého východu (např. v Jemenu). Není v zájmu ani jedné ze stran vyvolat otevřenou válku, která by mohla přinést jaderný nebo podobně vyostřený ozbrojený střet, což ostatně tvrdí vlády ve svých oficiálních prohlášeních. I přes velikost a sílu Íránské armády by byl otevřený konflikt se Spojenými státy pro Írán ekonomicky zničující. Je navíc zcela nepravděpodobné, že se USA do konfliktu zapojí - ztráty na životech jsou zbytečné, neboť pravděpodobnost, že teokratický totalitní režim Íránu bude svržen je mizivá. Dost možná bude Írán i nadále upevňovat vlastní postavení v regionu Perského zálivu, což může vyústit v nelibost Spojených států. Ty nechtějí přijít o svůj vliv na tuto strategickou oblast. Kdyby přeci jen některá ze stran zahájila větší útok, následovala by odvetná ofenziva. Po té by však mohlo dojít k částečnému usmíření, podobně jako při zabití Íránského generála Sulejmáního jednotkami Spojených států, po kterém následoval raketový útok na americkou základnu. Ten útok byl odvetný a Washingtonem očekávaný. Írán pravděpodobně sám válku nechce, což se dá vyvozovat ze skutečnosti, že útok nebyl mířen na nijak zvlášť důležité cíle a měl tak být především demonstrací íránské síly (9). Řetězová reakce vzájemných útoků nepřišla, a nejspíš ani nepřijde. Záleží však na velikosti příštího útoku a na zvoleném cíli. Stále může dojít k roztočení spirály vzájemných odvet na provedené útoky, které by mohly vyústit ve válku probíhající na území Iráku, kde má USA své vojenské základny. Je otázkou, který z okolních států by stál na jaké straně. Jelikož je Írán šíitským státem, můžeme očekávat, že ho podpoří země se šíitským vedením, nebo státy s převahou šíitských muslimů v obyvatelstvu. Naopak na stranu USA by se přidaly státy sunnitské, jakým je Saudská Arábie. Na tuto stranu by se také přidal Izrael a většina evropských států - pokud by se účastnily konfliktu. Možná eskalace sporů je však silně nepravděpodobná.

Další možnou cestou je uzavření nového mezinárodního paktu, který by upravoval nejen omezení jaderného programu, ale i další geopolitické problémy. Pojednával by např. o zastavení veškerého Izbrojení a nastolení míru mezi Washingtonem a Teheránem. Sankce proti Íránu by byly zrušeny, nebo

výrazně omezeny a Írán by zrušil, či výrazně omezil zbrojení a nepokračoval by ve svém jaderném programu. USA by se navíc nejspíš pokusilo korigovat intervence Íránských složek v okolních zemích a upevnování pozice Íránu v oblasti Perského zálivu. Írán by se mohl stát významnějším dodavatelem ropy, a to například Evropské unii (10). Mohlo by také docházet ke zlepšování obchodních vztahů mezi Íránem a Evropskou unií, jimž stojí v cestě americké sankce. Je nepravděpodobné, že dojde k útoku Íránu na Izrael, mezi nimiž jsou již dlouho napjaté vztahy, neboť stát Izrael je nejdůležitější spojenec Spojených států amerických v blízkovýchodním regionu. Konflikt je těžko představitelný zejména kvůli vzájemné geografické poloze obou znepřátelených států - Írán s Izraelem nesdílí hranici. Do budoucna se může stát reálnou hrozbou rivalita Saudské Arábie a Íránu o hegemonii ve strategické oblasti Perského zálivu.

5. Jak by se měla zachovat EU a NATO?

Jednou možností pro EU je usilovat o diplomatické oživení dohody z roku 2015. To se však jeví jako zcela nepravděpodobná vzhledem ke skutečnosti, že dohoda již byla vypovězena dvěma klíčovými signatáři.

5.a - Donucení Íránu k jednání

Další možnou cestou je vytvoření takového tlaku na Írán, že by znovu zasedl k vyjednávacímu stolu, tentokrát se slabší vyjednávací pozicí, což by umožnilo nastolit jiné podmínky dohody, jež by vedly k větší spokojenosti americké vlády, potažmo té izraelské. Hovoříme však o vzdálenější budoucnosti neboť dnešní stav je doslova zablokovaná situací v USA, o níž mluví následující podkapitola.

5.b - Dnešní americká situace

Spojené státy americké jsou nejdůležitějším globálním geopolitickým hráčem. Bez jejich účasti na případném jednání by vzešlá dohoda měla o poznání slabší diplomatickou sílu. Tento rok však téměř jistě žádný průlom nepřinese, neboť v USA je dnes (duben 2020) velmi dramatická situace. Probíhá pandemie nemoci covid-19 a především pak kampaň před podzimními prezidentskými volbami. Stávající republikánský prezident Donald Trump, který právě dohodu z roku 2015 vypověděl, vůbec nemá jisté druhé volební období. V roce do amerických prezidentských voleb zpravidla neprobíhají žádná důležitá diplomatická jednání se Spojenými státy, protože druhá strana čeká na nového prezidenta. Končící prezident je právě tuto pro svou "bezmoc" analytiky a komentátory nazýván "Lame Duck" (chromá

kachna). Uvidíme na podzim, zda uspěje kandidát Demokratické strany Joe Biden. Ten již byl ve funkci viceprezidenta s prezidentem Barackem Obamou, jehož administrativa dohodu s Íránem o jeho atomovém programu iniciovala a za USA ratifikovala. Jeho vítězství by mohlo mít vliv na změnu americké zahraniční politiky i směrem k Íránské islámské republice.

5.c - Evropská unie sama?

Evropská unie by mohla postupovat ve vyjednávání nové dohody na vlastní pěst bez Spojených států. Taková dohoda by ovšem neměla bez přední světové mocnosti a předního íránského rivala, USA, moc velkou diplomatickou sílu. Írán by pravděpodobně ke kulatému stolu s Francií, Británií nebo Německem ani nezasedl, protože jejich důležitost v blízkovýchodním dění je nesrovnatelná s rolí Spojených států.

5.d - Úloha NATO

NATO by mělo především zabránit šíření skupin hlásících se k Íránu po oblasti Perského zálivu a Blízkého východu a zabránit podpoře některých teroristických organizací, jednajících v jeho zájmu. Intervenovat do situace by však měla až jako poslední, ergo dát důraz na diplomacii. Válka je nežádoucí. Írán by měl rovněž přestat podporovat organizace, které usilují o zánik Izraele - nepřítele muslimského světa. Izrael je totiž významným spojencem USA, a jakákoliv nevraživost - byť vzájemná - situaci nijak nepomůže.

6. Závěr

Írán, dlouhodobě zmítaná velmoc blízkého východu, vypověděla mezinárodněprávní pakt, korigující výrobu jaderných zbraní. I přes rezoluce Rady bezpečnosti OSN nadále obohacuje uran, čímž nepřímou poukazuje na státem řízené jaderné zbrojení. Po vypovězení smlouvy ze strany USA došlo k bombovému útoku, při kterém zemřel vysoce postavený Íránský generál Sulejmání. Útok byl opětován bombardováním amerických vojenských základen v s Íránem sousedícím Iráku. Přestože otevřený konflikt nehrozí - Írán by čelil výraznému ekonomickému riziku a společně s USA avizoval, že není v zájmu ani jednoho státu zbytečně obětovat lidské životy -, určité riziko ztráty na životech, eskalaci napětí v oblasti středního východu, potažmo zvyšování regionálního vlivu Íránu hrozí. EU by tedy,

společně s NATO, měla reagovat. Přes značnou diplomatickou sílu Evropské unie je nutné si uvědomit, že v probíhajícím konfliktu je třetí stranou, zapojenou pouze okrajově. Primárním cílem jednání je usmířit USA s Íránem, nový pakt, vynechávající světovou velmoc, nemá dostatečnou diplomatickou váhu. Přistoupení USA však není se současným vedením pravděpodobné, změna - a možné uvolnění napětí - tedy přijde nejspíš nejdříve po prezidentských volbách ve Spojených státech. Role NATO je v současné době spíše role pozorovatelská. Mělo by především střežit situaci a v případě nebezpečí otevřeného konfliktu dát přednost diplomacii mezinárodních integrací, jakými jsou EU a OSN. Přístup laissez-faire je nyní nejlepším možným řešením, a to až do zmiňovaných voleb v USA.

7. Zdroje:

- DOSTÁLOVÁ, Vladimíra; Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií; diplomová práce, Analýza role Íránu v regionu Blízkého východu po roce; Brno; 2013 ... (2)
- ŠIMARA, Filip; Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií; bakalářská práce, Íránská jaderná volba a její důsledky na mezinárodní vztahy; Brno, 2007 ... (4)
- TUREČEK, Břetislav; Blízký východ nad propastí: cesta od orientálních diktatur ke svobodě a zase zpátky; Knižní klub, Praha, 2016 ... (5)
- MARSHALL, Tim; V zajetí geografie: jak lze pomocí deseti map pochopit světovou politiku (Prisoners of Geography: Ten Maps That Tell You Everything You Need To Know About Global Politics), Elliott & Thompson Ltd., Londýn, 2015; přeložil Jan Prokeš, 2018; Nakladatelství Rybka Publishers, Praha, 2018 ... (3)
- <https://www.irozhlas.cz/zpravy-tag/iran> ... (1)
- <https://ct24.ceskatelevize.cz/tema/359566-iran> ... (6)
- https://de.wikipedia.org/wiki/Iranisches_Atomprogramm#Zeitlinie_der_Kontroverse ... (7)
- <https://www.youtube.com/watch?v=NKQidTvqlj0> ... (8)
- <https://www.youtube.com/watch?v=jolxKVGWaDs> ... (9)
- https://www.valka.cz/clanek_13801.html#t13801_31 ... (10)

8. Reflexe zdrojů

Při zpracování problematiky Íránské krize jsme používali především veřejnoprávní média, která jsou ze zákona objektivní. Pracovali jsme taktěž s cizojazyčnými zdroji - konkrétně německými. Inspirovaly nás diplomové a bakalářské práce a další naučná a publicistická literatura literatura. S dezinformačními weby jsme se setkali, ovšem není těžké je, pro jejich výrazné zaujetí, poznat, a proto jsme s nimi nepracovali a informace v nich sepsané jsme nepoužili.